

KELAM

12. SINIF

4. Kelam İlmî ve Güncel Meseleler

**2.2 Politeizm
2.3. Agnostisizm**

4. ÜNİTE

KELAM İLMİ VE GÜNCEL MESELELER

Dersimizde neler öğreneceğiz?

- İnanç psikolojisi nedir? İnanç nasıl oluşur?
- İncanın dine dönüşümü.
- İnsanlık tarihinde görülen inanç biçimleri nelerdir?
- Politeizm inancı ve tarihi.
- İslam'ın politeizme bakışı ve politeizm ile fikrî mücadele.
- Agnostisizm inancı ve tarihi.
- İslam'ın agnostisizm bakışı ve agnostisizm ile fikrî mücadele.

DÜŞÜNELİM

- İnanç psikolojisi nedir?
- İnanç nasıl oluşur?
- İnsanlık tarihinde inanç biçimleri nelerdir?

Allah'ın dışındaki insan ve tabiat gibi her şey mümkün varlıklardır.

İnsanlık Tarihinde Görülen İnanç Biçimleri

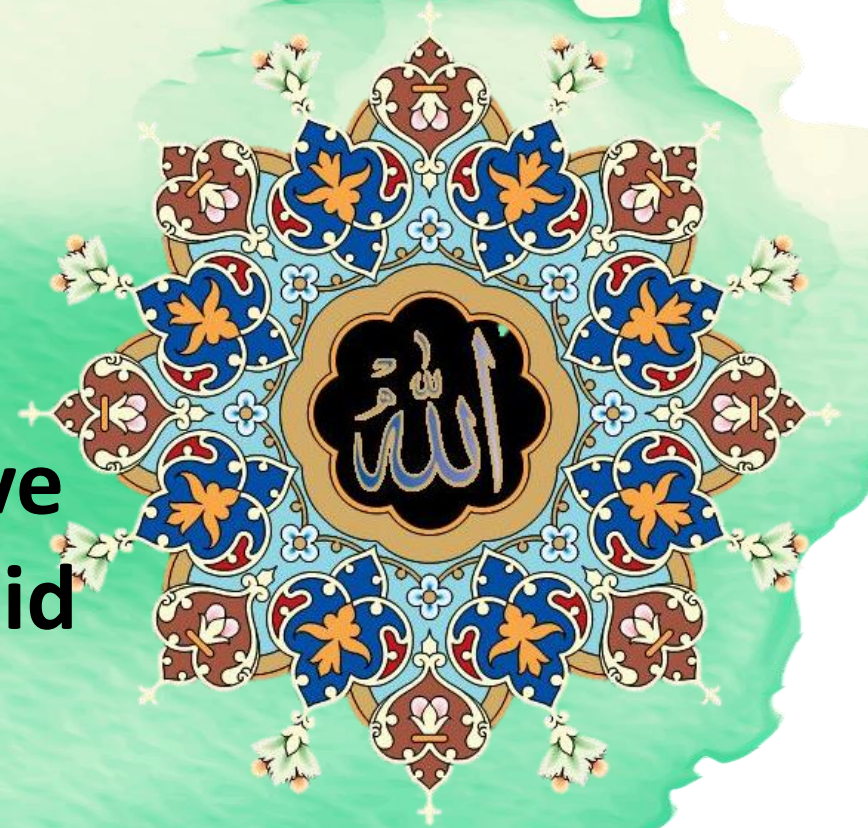
- **Teizm:** Tek İlah, Tek Yaratıcı, Allah'ın birliği inancı
(Semavi/vahiy dini - Tek Tanrı inancı, Tevhid inancı)
 - **Politeizm:** Çok tanrı inancı
(Putperestlik, Paganizm, Mitoloji, Animizm)
 - **Ateizm:** Tanrı tanımazlık

İnsanlık Tarihinde Görülen İnanç Biçimleri

- **Deizm:** Varlığı yaratan rolü ile tek Tanrı vardır. Ancak bu yaratmadan sonra Tanrı'nın kâinata ve insana yönelik hiçbir tasarrufunun olmadığına inanılır.
- **Agnostisizm:** Bilinmezcilik ya da bilinemezcilik. Tanrı hakkında kesin bilgi elde etmenin mümkün olmadığını savunan felsefe ya da inanç biçimidir.

Teizm, Tevhid İnancı

İslam'a göre ilk insandan itibaren insanlığın temel inancı, **Allah'ın (c.c) varlığı ve birliği** esasına dayanan **tevhid akidesi** olmuştur.

- Hz. Âdem'den bu yana **bütün peygamberler** insanlığa **tevhit akidesini** tebliğ etmişler ve kendileri de bu inançla insanlara önderlik ve örneklik etmişlerdir.
- Günümüzde dinler tarihi alanında yapılan yeni araştırmalar da **ilk inanışların Allah'ın (c.c) birliğine** dayalı olduğunu, **çok tanrıcılığın** yani **politeizmin** bir sapma olarak sonradan ortaya çıktığını göstermektedir.

- Kur'an-ı Kerim'de üzerinde en çok durulan konu **tevhit inancıdır**.
- Allah, bütün günahları bağışlayacağını ancak **şirk** günahını affetmeyeceğini bildirir.

“Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını (günahları) dilediği kimse için bağışlar. Allah’a ortak koşan kimse büyük bir günah (ile) iftira etmiş olur.” (Nisa suresi, 48. ayet.)

Politeizm

İlâhî gerçekliğin özü itibarıyla, bir değil de çok olduğunu, **birden çok tanrının var olduğunu** savunan anlayışa; tabiat güçlerinin, ölülerin, birtakım hayvanların ilâhlaştırılmasının sonucu olarak ortaya çıkan ve birden çok tanrının varlığını kabul eden inanca **politeizm** denir.

- Din konusunda asıl olan tevhid olmakla birlikte tarih boyunca Allah'ı (c.c) bırakıp kendilerine **başka tanrılar edinen insanların ve toplulukların** var olduğu bilinmektedir.
- Bunlardan bir kısmı **tabiat güçlerini**, bir kısmı **ruhları**, bir kısmı da kendi yaptıkları **putları** tanrılar olarak kabul etmişler ya da Allah'ın (c.c) yanında **başka tanrıların** varlığına inanmışlardır. Bazı toplumlarda ise çok tanrı inancı **her kabileye ait tanrılar** olarak kendini göstermiştir.

Politeizme göre **birden çok tanrı vardır ve tanrıların sayısı belirsizdir.**

Çok tanrıcılık inancında **tanrıların farklı görevleri** bulunur.

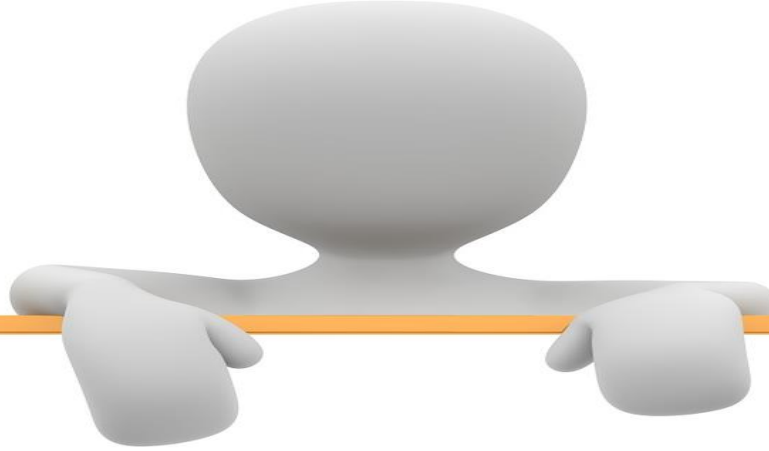
Bu inancı benimseyenler çoğunlukla **Allah'ın (c.c) yaratıcı ve güçlü olduğunu kabul etmektedirler.** Ancak bunun yanında **Allah'tan (c.c) başka varlıklara olağanüstü güçler atfederek onlardan yardım beklerler.**

Tarih boyunca **melek, şeytan, cin ve ataların ruhları** gibi görülemeyen **tabiatüstü varlıklara ilâhlık** yakıştırılarak şirke düşülmüştür.

İnsanların ölüleri, birtakım hayvanları, ay, güneş, yıldız gibi gök cisimlerini **tanrılaştırarak putperestliğe** ve **politeizme** gidebildiği de görülmüştür.

Her ne şekilde olursa olsun **çok tanrıcılık (politeizm)**, birden fazla tanrının ilah olarak kabul edildiği inanışlarının ortak adı olarak kullanılmaktadır.

- **Çok tanrılı inanışlar** Babil ve Asurlular'da, Eski Yunan'da, Eski Mısır'da, Afrika dinlerinde ve Cahiliye dönemi Arap toplumunda var olmuştur.
- Günümüz dünyasında **Hinduizm** de çok tanrılı dinlere örnek olarak verilebilir.

Politeizm İnancının Din Görünümleri

- ❖ **Henoteizm:** Kadir-i mutlak bir büyük tanrı egemenliğindeki çok tanrıya inanma şeklinde ortaya çıkan anlayış/din. (Mitolojiler)
- ❖ **Düalizm:** Hayır ve Şer tanrıları şeklinde tanrısal özellikleri iki başlıkta ele alan Mecusîlik, Maniheizm vb. düalist dinler.

Politeizm İnancının Din Görünümleri

- ❖ **Teslis:** Eski Mısır, Babil, Asur, İran, Hint geleneklerinde rastlanan ve Budizm, Hinduizm, Hristiyanlık gibi dinlerde de farklı yorumlara konu olan üçlemeci (teslis) inanış.
- ❖ **Putperestlik-Paganizm:** Cahiliye Araplarında görülen putperestlik ve şirk anlayışı ile Roma paganizmi de bir tür putperestlik olarak çok tanrılı dinlerdendir.

Politeizm İnancına Dayalı Dinlerde Tanrıların Nitelikleri

- ❖ Çok tanrıcı (politeist) inanç sistemlerinde **tanrılar**, bireysel yetenek, güç, ihtiyaç, arzu ve benzeri özelliklere sahip karmaşık kişilikler olarak ortaya çıkabilmektedir.
- ❖ İlâhî dinlerde yalnızca Tanrı'ya ait olduğuna inanılan **isimler** ve **sıfatlar** politeist anlayışlarda adeta tanrılara ve tanrıçalara paylaştırılmış durumdadır. (Öfke ve savaş tanrısı, bereket tanrıçası, güzellik tanrıçası, kudret tanrısı, aşk tanrıçası vb.)

Politeizm İnancına Dayalı Dinlerde Tanrıların Nitelikleri

- ❖ Bu inanışlarda **tanrılar** ve **tanrıçalar**, baba tanrı, eşler, oğullar, kızlar şeklinde ve çoğunlukla **panteonlarda** birlikte yaşarlar.
(Antik Yunan mitolojisinde Olimpos Dağı)
- ❖ Bu tanrılar **sınırsız güç ve bilgiye sahip değildirler**.

Politeizm İnancına Dayalı Dinlerde Tanrıların Nitelikleri

- ❖ Tanrılar insan benzeri kişisel özelliklere sahiptirler.
(Antropomorfizm)

Mesela yerler, içerler, öfkelenirler, evlenirler, çoğalırlar, kıskanırlar, savaşırırlar ve tüm bunlara ek olarak bazı bireysel güç, yetenek ve bilgilere sahip varlıklar olarak tasvir edilirler.

İslam'ın Politeizme Bakışı

- ❖ Peygamberler tarihinde esas olan **tevhid** (teizm) inancıdır. İslam inancına göre Allah'tan (c.c) başka tanrı edinmek ve Allah'a (c.c) ortak koşturmak “**şirk**”, Allah'a (c.c) ortak koşanlar da “müşrik” olarak adlandırılmaktadır.
- ❖ Kur'ân-ı Kerîm'de kıssaları anlatılan bütün peygamberler öz itibarıyla şirk karşı **tevhit mücadelesi** veren öncü kişilerdir. Kur'ân-ı Kerîm, Allah'ın (c.c) varlığından daha çok **birliği** üzerinde durur ve temel problem olarak şirk meselesine odaklanır.

İslam'ın Politeizme Bakışı İle İlgili Âyetler

- ❖ Kur'ân-ı Kerîm'de, Yusuf suresi 106. ayette **“Onların çoğu, ancak ortak koşarak Allah’a iman ederler.”** buyrulurak insanın pek çok şeyi putlaştırabileceğine, böylece inancına şirk karıştırılabileceğine dikkat çekilmiştir.
- ❖ “Allah, **kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz**; bundan başkasını, (günahları) dilediği kimse için bağışlar. Allah’a ortak koşan kimse büyük bir günah (ile) iftira etmiş olur.” (Nisâ suresi, 48. âyet)

İslam'ın Politeizme Bakışı İle İlgili Âyetler

“Lokman, oğluna öğüt
vererek: Yavrucuğum!
Allah’a ortak koşma!
Doğrusu şirk, büyük bir
zulümdür, demişti.”
(Lokman suresi, 13. ayet.)

İslam'ın Politeizme Bakışı İle İlgili Âyetler

“De ki: Hangi şey şehadetçe en büyüktür? De ki: (Hak peygamber olduğuma dair) benimle sizin aranızda Allah şahittir. Bu Kur’ân bana, kendisiyle sizi ve ulaştığı herkesi uyarmam için vahyolundu. Yoksa siz, Allah ile beraber **başka tanrılar olduğuna** şahitlik mi ediyorsunuz? De ki: Ben buna şahitlik etmem. O ancak **bir tek Allah’tır**, ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden kesinlikle uzağım, de.”
(En’âm suresi, 19. âyet)

Agnostisizm

- Sözlükte **bilinmezcilik** ya da **bilinemezcilik** anlamına gelir.
- Agnostisizm, insanların mutlak bilgiye ve hakikate ulaşamayacağını, özellikle de Tanrı hakkında **kesin bilgi elde etmenin mümkün olmadığını** savunan felsefi yaklaşımı ifade eder.

İlhan Kutluer, "Agnostisizm", TDV İslam Ansiklopedisi, C 27, s. 41.

Agnostisizm

Agnostisizm, özellikle **pozitivist** ve **materyalist** akımların dayanak noktalarından birisi olarak kullanılabildikleri bir akımdır.

İlhan Kutluer, "Agnostisizm", TDV İslam Ansiklopedisi, C 27, s. 41.

Agnostisizm

- “Agnostisizm, özü itibariyle Tanrı’nın varlığını kesin olarak kabul eden **teizm** kadar, Tanrı’nın yokluğunu savunan **ateizme** de karşıdır.
- Agnostiklere göre **Tanrı’nın varlığı kesin olarak bilinemeyeceği gibi yokluğunu iddia etmek de doğru değildir.** Çünkü bu da kesin olarak bilinemez.”

Ahmet Cevizci, Paradigma Felsefe Sözlüğü, s. 264.

Agnostisizm

Antik Yunan'da sofistlerde ve Protagoras'ta görülebilen bu inanişaya göre Tanrı'nın varlığı kesin olarak bilinemeyeceği gibi yokluğunu iddia etmek de doğru değildir. Bu yaklaşımı **modern Batı düşüncesinde** ortaya koyan kişi **Thomas Huxley'dir.**

Ahmet Cevizci, Paradigma Felsefe Sözlüğü, s. 264.

Agnostisizm

- Agnostikler din meselesinde olduğu gibi bilgi konusunda da genelde **kuşkucu yaklaşımı** esas alırlar.
- Agnostik bakış açısında, **Tanrı'nın varlığı** yanında **ahiret** ile ilgili meselelerin de doğrulanması mümkün görülmez ve herhangi bir **dini benimsemek** anlamsızdır.

Agnostisizm

Din felsefesi tartışmalarında bir yaklaşım olarak kabul edilen **agnostisizme** göre **akıl ötesi** konular, **metafizik (gayb) kavramlar** ve özellikle **dinî meseleler** hakkında doyurucu bilgiye ve nihai hükümlere ulaşmak imkânsızdır.

- Bu akımın **İslam dünyasında fazla karşılığı olmamıştır**. Çünkü İslam düşünce sisteminde bilginin ulaşılabilirliği, ifade edilebilirliği ve kesinliği bütün ekoller tarafından ittifakla kabul edilmektedir.
- İslamiyet'e göre kişinin iman etmesi için kesin bir bilgiye sahip olması; tasdikini kesin ve net bir şekilde yapması gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında **şüphe, bilememe, tereddüt hâli, kararsızlık, belirsizlik** vb. hususlar imanla ve tasdikle bir arada değerlendirilebilecek kavramlar değildir.

İslam'ın Agnostisizme Bakışı

- Günümüzde **agnostik kavramı** daha çok, Tanrı'nın yokluğunu kanıtlamak için özel bir çaba içine girmeyen, ancak Tanrı'nın varlığını kabullenmiş bir tarzda da yaşamayan kişileri anlatmak için kullanılır.
- **Agnostikleri**, din ve Tanrı meselelerine duyarsız olanlar, ilgisiz davrananlar, bu meseleleri konuşmak istemeyenler şeklinde değerlendirmek de mümkündür.

- **İslam inancına göre bilgi** meselesine sofistler, septikler, rölativistler ve agnostikler gibi yaklaşmak doğru olmadığı gibi dine ve dinî meselelere duyarsız ve ilgisiz davranmak da kabul edilemez.
- Kur'ân-ı Kerîm'de **bilginin kesin ve kat'î olmasının** önemine dikkat çekilir. İnancın burhana ve hikmete dayalı olması ise övülür.
- **Zanna tabi olmak, şüpheyeye düşmek, delilsiz konuşmak, sorgulamadan körü körüne inanmak ve bilinçsizce anlayışların peşinden gitmek** eleştirilir.

İslam'ın Agnostisizme Bakışı İle İlgili Âyetler

- ❖ “Hakkında **bilgin bulunmayan** şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan **sorumludur.**”

(İsrâ suresi, 36. ayet)

- ❖ “Yeryüzünde bulunanların çoğuna uyacak olursan, seni Allah'ın yolundan saptırırlar. Onlar **zandan** başka bir şeye tabi olmaz, yalandan başka söz de söylemezler.”

(En'âm suresi, 116. âyet)

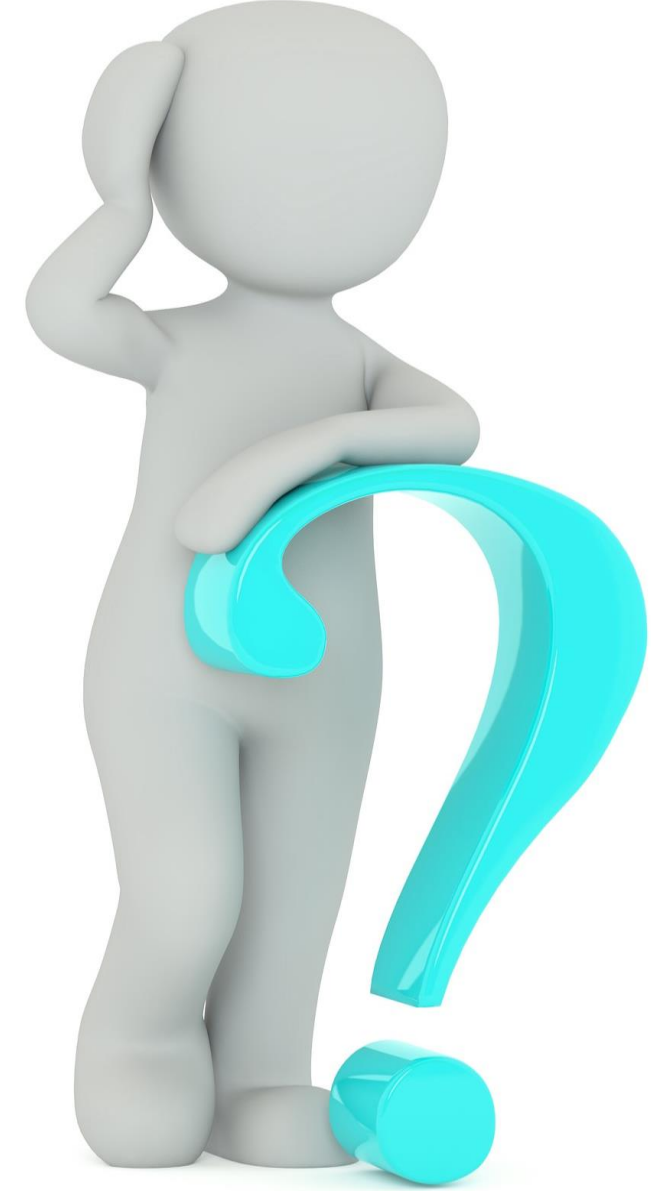
İslam'ın Agnostisizme Bakışı İle İlgili Âyetler

“De ki: Şüphesiz ben Rabbim'den gelen **apaçık bir delile** dayanıyorum. Siz ise onu yalanladınız. Çabucak gelmesini istediğiniz (azap) benim yanımda değildir. Hüküm ancak Allah'ındır. O hakkı anlatır ve O, doğru hüküm verenlerin en hayırlısıdır.”

(En'âm suresi, 57. ayet)

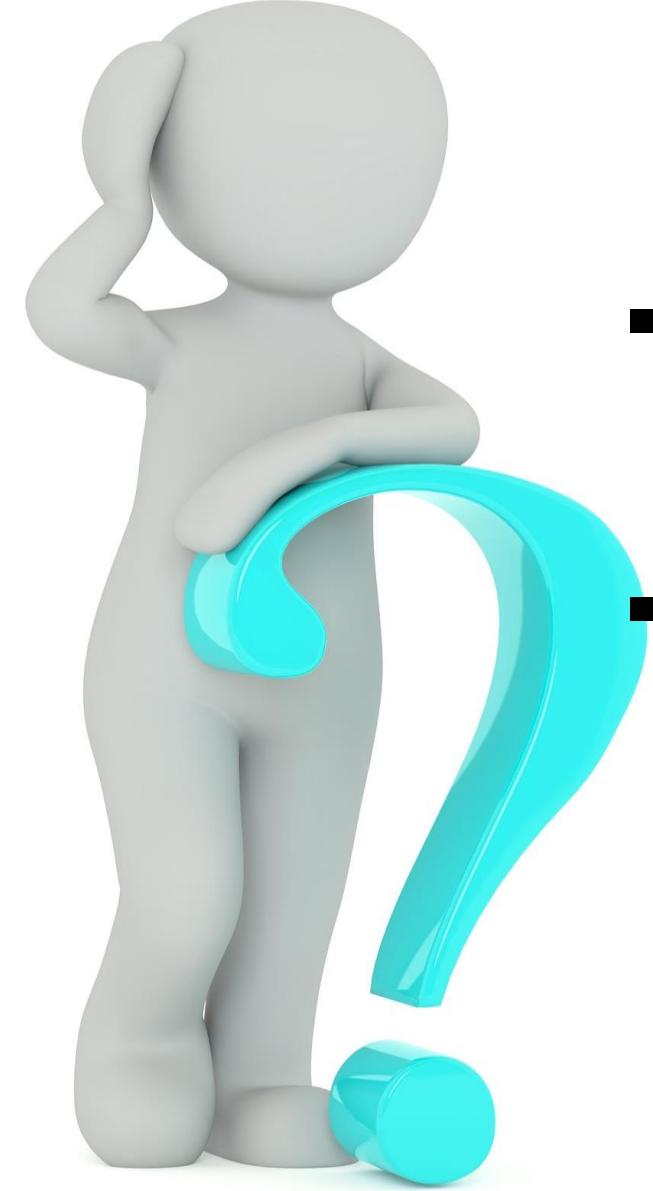
Düşünelim

Zaten, tercihinize göre değerlendirmeye tabi tutulacağınız bir imtihan dünyasında, **Tanrı'nın varlığını salt görmeye ve kesin olarak bilmeye indirgeyerek şüphe, kararsızlık ve belirsizlik hâlini öne çıkarmak bir kaçış değil midir?**

Düşünelim

- Tarih boyunca insanların şirke düşme sebeplerini araştırınız.
- Birden çok varlığa ilâhlık yakıştırmanın ve Allah'a inanmanın yanında sadece O'na has olması gereken özellikleri başka varlıklarda da görmenin nedenleri üzerine düşününüz.

Dersimizde neler öğrendik?

- İnanç psikolojisi nedir? İnanç nasıl oluşur?
- İncanın dine dönüşümü.
- İnsanlık tarihinde görülen inanç biçimleri nelerdir?
- Politeizm inancı ve tarihi.
- İslam'ın politeizme bakışı ve politeizm ile fikrî mücadele.
- Agnostisizm inancı ve tarihi.
- İslam'ın agnostisizm bakışı ve agnostisizm ile fikrî mücadele.

Hazırlayan
Hasan KAYA